

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

10/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ S/10 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулов Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилевич – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуротовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Эргашев Икром Абдурасулович – юридик фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

Норматов Бекзод Ақром ўғли – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори, Тошкент давлат юридик университети.

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги

Тошкент давлат педагогика университети,
Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология
фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги
Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Карамаддиновна –
психология фанлари доктори, доцент,
Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари
университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари
доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт
бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология
фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон
миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари
доктори, профессор, Ўзбекистон миллий
университети;

Содиқова Шоҳида Мархабобовна – социология
фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон
халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар
доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор,
Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар
доктори, доцент, Ўзбекистон миллий
университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари**” электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:
scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

Norbekov Ahmadjon Norbekovich

XX-ASRNING BIRINCHI YARMIDA O'ZBEKISTONNING SIYOSIY -IJTIMOIY VA IQTISODIY

HOLATI 11-18

Eliboyev Ozodjon Po'lat o'g'li

BAQTRIYANING KUSHONIYLAR DAVRI SHAHARSOZLIGI VA ME'MORCHILIGI..... 19-23

Нуритдинова Нодира Сирожовна

XX-АСР БОШЛАРИДА ТУРКИСТОН ЎЛКАСИДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ (СЕНАТОР К.К. ПАЛЕН

ТАФТИШ МАТЕРИАЛЛАРИ АСОСИДА)..... 24-28

Чориев Шоҳрух Холтура ўғли

ЎРТА ОСИЁ ТЕМУРИЙЛАР ДАВРИДА САРОЙ АРХИТЕКТУРАСИ ИЖТИМОИЙ

СТРАТИФИКАЦИЯНИ ЎРГАНИШ МАНБАСИ СИФАТИДА 29-38

Жумаева Шоира Бердияровна

МАРКАЗИЙ ОСИЁ МИНТАҚАСИДА ЗИЁРАТ ТУРИЗМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА

МУҚАДДАС ҚАДАМЖО ВА ЗИЁРАТГОҲЛАРНИНГ ЎРНИ 39-43

Jo'rayev Muxriddin Xasanovich

MOVAROUNNAHRLIK MUHADDISLARNING ILMIY SAFARLARI VA SAFAR YO'LLARI

GEOGRAFIYASI..... 44-51

Муқимова Рисолат Рустамжон қизи

ЗИЁРАТ МАРОСИМЛАРИДА ТАБИАТ КУЛЬТИ БИЛАН БОҒЛИҚ УРФ-ОДАТЛАР 52-56

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Абдуллаев Алтинбек Янгибаевич

ДОННИ ҚАЙТА ИШЛАШ КОРХОНАЛАРИДА ТЎЛОВ ҚОБИЛИЯТИ БОШҚАРУВ ҲИСОБИНИНГ

ИЛМИЙ – МЕТОДОЛОГИК ЁНДОШУВИ 57-69

Baxriddinova Yulduz Baxriddinovna

MINAQALARDA FARMATSEVTIKA SANOATINI RIVOJLANTIRISHNING ZARURIYATI 70-75

Matkarimov Inomjon Baxtiyorovich

QISHLOQ XO'JALIK MAHSULOTLARINI YETISHTIRISHDA AGROBIOKIMYO XIZMATLARINI

TAKOMILLASHTIRISHNING OBYEKTIV ZARURATI 76-86

Ибадуллаев Дилшад Ибрагимович

ИНВЕСТИЦИЯ САЛОҲИЯТИНИ МИНТАҚА ИҚТИСОДИЁТИГА ТАЪСИРИНИ

ЭКОНОМЕТРИК БАҲОЛАШ АСОСЛАРИ 87-92

Исламтудинова Дина Файзрахмановна

АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА РЕСПУБЛИКИ

УЗБЕКИСТАН 93-102

Qobiljon Isaev

O'ZBEKISTONNING JAHON SAVDO TASHKILOTIGA (JST) A'ZO BO'LISHINI IQTISODIY

BAHOLASH 103-110

09.00.00 – FALSAFA FANLARI*Xaitov Elmurod Bekmurodovich*

O'ZBEKISTONDA "AHOLI HAYOT SIFATI"GA ASOSIY YONDOSHUVLAR: MUAMMO VA YECHIMLAR (IJTIMOIY-FALSAFIY TAHLIL) 111-116

Расулов Зоҳиддин Усарович

СПОРТ ЭСТЕТИКАСИ: РИТМ, ХАРАКАТ ВА МАДАНИЯТНИНГ УЙЎНЛИГИ 117-122

Тавмурадов Жамшид Элмурадович

АБДУЛҚОДИР БЕДИЛНИНГ ҲАЁТ ЙЎЛИ: ФАЛСАФА ВА АДАБИЙ МЕРОС 123-128

Davronov Otabek Ulug'bek o'g'li

YUSUF QORABOG'IIY SHAXSIYATI VA FALSAFIY-ILMIY MEROSI 129-132

Muxtorova To'tixon Solijonovna

FALSAFA FANINI O'QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR: METODLAR VA AMALIYOTLAR 133-137

Akramov G'iyosiddin Najmiddinovich

MARGINALLASHUV TUSHUNCHASINING IJTIMOIY-FALSAFIY TAHLILI 138-142

Ahmedova Dilrabo

DINIY BAG'RIKENGLIKNING YOSHLAR IJTIMOIY, MA'NAVIY QIYOFASI SHAKLLANISHIDAGI IJTIMOIY POTENSIALI 143-150

11.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI*Abdunabiyev Sunnat Botirovich*

IBN BATTUTANING «SAYOHATNOMA» ASARIDA TARIXIY SHAXSLAR NOMINING TARJIMADA BERILISHI 151-159

Seytnazarova Injayim

ADABIYOTSHUNOSLIK SOHASIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH TAHLILI 160-168

Tukhtakhodjaeva Zulfya

PHRASEOLOGY AS A SUBSYSTEM OF THE ENGLISH VOCABULARY 169-174

Abdusalamov Doniyor Togayali ogli

REFLECTION OF THE CONCEPT OF «POLITENESS» IN THE PHRASEOLOGICAL AND PAREMIOLOGICAL RESERVOIRS OF THE COMPARED LANGUAGES 175-179

Axmedov Anvar Botirovich

TILNING NOMINATSIYA TIZIMIDA O'ZLASHMA SO'ZLAR 180-184

Aminov Farrukh Komiljon Ugli

THE EVOLUTION OF MEDIA DISCOURSE: FROM TRADITIONAL FORMS TO MULTIMODAL REPRESENTATIONS IN DIGITAL SPACES 185-193

Sharipov Bobur Salimovich

RETSIPROKLI SEMANTIK DERIVATSIYA 194-201

Abduganiyeva Zebuniso Abduhafizovna

ILMIY DISKURSNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 202-205

Samatov Farxod Muminovich

O'ZBEK VA INGLIZ TILIDA "TV" SEMANTIK MAYDONI LEKSIK BIRIKLARINING SO'Z YASALISH XUSUSIYATLARI (ABBREVIATURALAR MISOLIDA) 206-210

Kendjayeva Zemfira

METAFORIK POLISEMIYANING LINGVISTIK YUMORI..... 211-216

Abdullayeva Nilufar Ramazonovna, Uzoqova Durdona Baxtiyor qizi

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA «HID», «IS» KONSEPTINING SEMANTIK TAHLILI 217-221

Saydullayeva Dilrabo Ilxom qizi

ALISHER NAVOIYNING "NASOYIM UL-MUHABBAT" TAZKIRASI VA SULAMIYNING "TABAQOT US-SUFIYA" ASARLARI O'RTASIDAGI MUSHTARAKLIKLER 222-226

Шарапова Лола Станиславовна

ИЛЛЮЗИЯ И РЕАЛЬНОСТЬ В КОНТЕКСТЕ МАГИЧЕСКОГО РЕАЛИЗМА..... 227-232

Ҳакимова Мастура Файзиллаевна

ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК МАҚОЛЛАРИНИНГ МИЛЛИЙ ДУНЁ ТАСВИРИНИ АКС ЭТИШДАГИ АҲАМИЯТИ ВА ЛЕКСИК МАЪНОНИНГ РИВОЖЛАНИШИ (КЕНГАЙИШИ) 233-239

Mo'soyeva Hayitgul O'roqovna

"HEART" – "YURAK" SO'ZLI METAFORALARNING INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI KOGNITIV TAHLILI 240-245

Mamataliyeva Navbahor Xujamberdiyevna

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA TEZ AYTISHLARNING STRUKTURAVIY TAHLILI 246-250

Багаутдинова Ильмира Салаватовна

ВЛИЯНИЕ РОДНОГО ЯЗЫКА НА ПРОИЗНОШЕНИЕ В ИЗУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ 251-255

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Nuraliyev Oyatillo Abduvaliyevich

EFFECTIVE PRACTICES FOR DRAWING YOUNG TALENT TO UZBEKISTAN'S PUBLIC CIVIL SERVICE 256-268

Алиев Асилбек Кадирович

ВОПРОСЫ ОТГРАНИЧЕНИЯ МАССОВЫХ БЕСПОРЯДКОВ И ГРУППОВОГО ХУЛИГАНСТВА 269-275

Hong Weixing

INTERNATIONAL LAW AS THE FOUNDATION FOR THE DEVELOPMENT OF TRADE AND ECONOMIC RELATIONS BETWEEN UZBEKISTAN AND CHINA 276-284

Султанова Сабохат Алишеровна

ПЕРСПЕКТИВЫ ДАЛЬНЕЙШЕГО РАЗВИТИЯ ОЦЕНКИ РЕГУЛЯТОРНОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН 285-290

Jonuzoqova Yulduz Izzatulla qizi

O'ZBEKISTONNING AXBOROT TEXNOLOGIYALARI SOHASIDAGI TRANSMILLIY JINOYATLARGA QARSHI KURASH MASALALARI 291-298

Абдусамиева Дилрабо Абдувахоб кизи

ПРЕВЕНТИВНАЯ ФУНКЦИЯ ПОСТПЕНИТЕНЦИАРНОЙ РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ 299-304

Khalikov Khayot

THE ROLE OF MODEL UNITED NATIONS IN SHAPING GLOBAL LEADERS AND LAWYERS: A CASE STUDY ON UZBEKISTAN'S YOUTH 305-311

Даулетова Динара Даулетовна

ПРИЧИНЫ И УСЛОВИЯ, СПОСОБСТВУЮЩИЕ ХИЩЕНИЮ ЧУЖОГО ИМУЩЕСТВА.. 312-317

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Толипов Бахтиёр Хамитович

БЎЛАЖАК ИҚТИСОДЧИЛАРДА АНАЛИТИК ТАФАККУРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ
САМАРАДОРЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ ПЕДАГОГИК ВОСИТАЛАРИ 318-324

Собирова Гулибарно Зайнитдин қизи

ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ
РУССКОГО ЯЗЫКА 325-335

Xolmatova Ziroatxon Anvarovna

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING TASHXISLASH KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHDA
INNOVATION-METODOLOGIK YONDASHUVLAR 336-339

Abduxoliqov Sardor Safarovich

YOSH DZYUDOCHILARNI JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHDA HARAKATLI
O'YINLARNING O'RNI 340-344

Usmonova Mohizoda Avazjon qizi

GLOBOL TA'LIM MUHITIDA TALABALARNING MULOQOT MADANIYATINI INTEGRATIV
YONDASHUV ASOSIDA RIVOJLANTIRISH TIZIMI 345-348

Xodjiyeva Zumrad

MEZONLARGA ASOSLANGAN BAHOLANISHNING CHEKLANGAN DOIRASI 349-352

Turdiyev Ismoil Allayorovich

OLIY TA'LIM HAYOTIDA MA'NAVIY-MA'RIFIY ISHLARNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI
HAQIDA 353-358

Ibadullaev G'ayrat Akmuradovich

BO'LAJAK FIZIKA-ASTRONOMIYA O'QITUVCHILARINING KOMPETENTLIGINI
RIVOJLANTIRISH METODLARI 359-364

Ishonkulov Sherali Sharifovich

TALABALARNING IJODIY QOBILİYATLARINI RIVOJLANTIRISH VOSITASI SIFATIDA RAQAMLI
DASTURLARDAN FOYDALANISH 365-372

Raxmatov Rafik G'ayratovich

IMKONIYATI CHEKLANGAN O'QUVCHILAR RIVOJLANISHIDA TURMUSH TARZINI
SOG'LOMLASHTIRISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK
IMKONIYATLARI 373-378

Xalmuratova Shaxnoza Bekmurzaevna

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARINING RISKOLOGIK MADANIYATINI
SHAKLLANTIRISH TAMOIYILLARI 379-383

Meliboyeva Nodira Qaxramanjanovna

MIRSODIQ TOJIYEV MEROSI (CHANG UCHUN YARATGAN ASARLARI MISOLIDA) 384-387

Qodirov Mirjalol Tolmasovich

TA'LIMDA GIPERMATNLI AXBOROT MODELLARINI QURISHNING ZAMONAVIY
TEKNOLOGIYALARI VA ASPEKTLARI 388-392

Karimova Aziza

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI SCAMPER TEXNIKASI ORQALI BOLALARNING KREATIV
TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHGA O'RGATISH METODIKASI 393-399

Nishonov Nodir Alimjanovich

BO`LAJAK O`QITUVCHILARDA FUTUROLOGIK TAHLIL QILISH KO`NIKMALARINI

RIVOJLANTIRISHNING MUHIM ASPEKTLARI 400-404

Xidirova Durdona Muxtorovna

SINERGETIK YONDASHUV ASOSIDA O`QUVCHI QIZLARNI IJTIMOIMADANIY

MUNOSABATLARGA TAYYORLASH MEKANIZMLARI 405-408

Received: 10 December 2024

Accepted: 15 December 2024

Published: 25 December 2024

Article / Original Paper

WORD-FORMATION CHARACTERISTICS OF LEXICAL UNITS OF THE SEMANTIC FIELD «TV» IN UZBEKI AND ENGLISH LANGUAGES (EXAMPLE OF ABBREVIATIONS)

Samatov Farkhod Muminovich

Teacher of Termiz State University

E-mail: farkhod.samatov@bk.ru

Abstract. An abbreviation is a language unit used to express a long word or phrase in a short form. Abbreviations are widely used in the language to shorten words or phrases, simplify their pronunciation or generalize. They help speed up language communication and increase efficiency. The article analyzes the lexical-semantic and structural features of the lexical combinations of the semantic field «TV» in Uzbek and English (as an example of abbreviations), and also focuses on the issues of studying abbreviations in linguistics.

Key words: abbreviation, linguistic aspect, television, structure, lexical, semantics, various abbreviations, acronym, calks, clipped words

O'ZBEK VA INGLIZ TILIDA "TV" SEMANTIK MAYDONI LEKSIK BIRIKLARINING SO'Z YASALISH XUSUSIYATLARI (ABBREVIATURALAR MISOLIDA)

Samatov Farxod Muminovich

Termiz davlat universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya. Abbreviatura— bu uzun so'z yoki iborani qisqa shaklda ifodalash uchun ishlatiladigan til birligi. Abbreviaturalar so'z yoki iboralarni qisqartirish, ularning talaffuzini soddalashtirish yoki umumlashtirish maqsadida tilda keng qo'llaniladi. Ular til kommunikatsiyasini tezlashtirish va samaradorligini oshirishga yordam beradi. Maqolada o'zbek va ingliz tilida "TV" semantik maydoni leksik biriklarining so'z yasallish xususiyatlari (abbreviaturalar misolida) leksik-semantik, struktur jihatdan tahlil qilingan, shuningdek, tilshunoslikda abbreviaturalarning o'rganilish masalalariga ham e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: abbreviatura, lingvistik jihat, televideniye, struktur, leksik, semantik, harli qisqartma, akronim, kalka, qisqargan so'zlar.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI10Y2024N25>

Kirish. Abbreviaturalarni lingvistik jihatdan o'rganish XX asrning 50-yillaridan so'ng boshlangan. Bugungacha bu lisoniy hodisa va uning birliklarining xususiyatlari tadqiq etib kelinmoqda. Xususan, televideniyaedagi abbreviaturalarni o'rganish, odatda, ommaviy axborot vositalari tilidan foydalanish, media tadqiqotlari, lingvistika yoki kommunikatsion tadqiqotlardan samarali foydalanishda muhim o'rin tutatdi. Televideniyaedagi abbreviaturalar qulaylik, vaqt cheklovlari, tomoshabinga tanish bo'lgan belgilarni inobatga olgan holda ixcham va samarali tarzda axborot uzatilishini shakllantirishda asosiy rol o'ynaydi.

Televideniyedagi abbreviaturalarni quyidagi turlarga ajratgan holda o'rganish mumkin:

Akronimlar - so'zlarning bosh harflaridan tuzilgan abbreviaturalar. Televizorda abbreviaturalar ko'pincha tashkilotlar, ko'rsatuvlar yoki mashhur atamalar uchun ishlatiladi. Masalan, «**NBC**» (Milliy radioeshittirish korporatsiyasi), «**CSI**» (Jinoyat joyini tekshirish) yoki «**HBO**» (Uydagi kassa), **MTRK** (Milliy teleradiokompaniya), **AOKA** (Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi), **MIB** (Majburiy ijro byurosi). [1]

Harfma-harf yozildigan abbreviaturalar -abbreviaturalarga o'xshash, lekin harfma-harf talaffuz qilinadi. Masalan, «**TV**» (televidenie), «**DVD**» (raqamli ko'p qirrali disk) va «**HD**» (yuqori aniqlik).

Qisqartirilgan sarlavhalar-teleko'rsatuvlar ko'pincha dastur jadvallari yoki reklama materiallariga moslashish uchun qisqartirilgan sarlavhalardan foydalanadi. Masalan, «**The Big Bang Theory**» (AQSh) ma'lum kontekstlarda «**BBT**» ga qisqartirilishi mumkin. Ammo bu kabi qisqarishni O'zbekiston telekanallarida uchratish qiyin, deyarli yo'q.

Madaniy yoki janrga oid abbreviaturalar- Sport yoki yangiliklar kabi ba'zi janrlarda juda ko'p abbreviaturalar bo'lishi mumkin. Masalan, «**NFL**» (Milliy futbol ligasi), «**NBA**» (Milliy basketbol assotsiatsiyasi) yoki «**CNN**» (Kabel yangiliklar tarmog'i). **MMA** (aralash jang san'ati), **OCHL** (Osiyo chempionlar ligasi), **TT Taym** (teleshou)

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Ingliz tilidagi abbreviaturalar tilshunoslar, leksikograflar va boshqa olimlar tomonidan o'rganilgan. Biroq, odatda, faqat abbreviaturalarga e'tibor qaratadigan aniq bir olimlar guruhi mavjud emas. Buning o'rniga, abbreviaturalarni o'rganish tilshunoslik, leksikografiya, sotsiolingvistika kabi kengroq sohalarga to'g'ri keladi. [2]

Misol uchun aytish mumkin, ingliz leksikologiyasida 20-asrning eng nufuzli tilshunoslaridan biri **Noam Xomskiy** o'zining sintaksis va generativ grammatika bo'yicha til tuzilmalari, jumladan, abbreviaturalar, aloqa tizimlarida qanday rivojlanishi va ishlashi haqidagi tadqiqotlari bilan sohaga bilvosita ta'sir ko'rsatdi. Uning ishi grammatika va til nazariyasiga ko'proq e'tibor qaratadi, lekin til ma'lumotni qanday soddalashtirishi yoki ixchamlashtirishini tushunishga ta'sir qiladi. **Jon Algeo**– ingliz leksikografiyasiga hissa qo'shgan tilshunosdan biri hisoblanadi. Algeo tilning evolyutsiyasi va yangi so'z shakllari, jumladan, abbreviaturalar rivojlanishi haqida qator tadqiqotlarida o'z xulosalarini e'lon qilgan. **Devid Kristal** -ijtimoiy tilshunoslik va til ta'limi sohasidagi faoliyati bilan tanilgan britaniyalik tilshunosdir. Kristal zamonaviy ingliz tilidan foydalanishning ko'plab jihatlari, jumladan, abbreviaturalarning ko'payishi, ayniqsa raqamli aloqa va matnli xabarlar kontekstida ko'p uchrashi xodisasini atroflicha o'rgangan. **Jeffri Lik** -semantika va pragmatikani o'rgangan tilshunos, Lichning ishi til foydalanuvchilari, ayniqsa, norasmiy va raqamli kontekstlarda yanada samaraliroq muloqot qilish uchun stenografiya va abbreviaturalardan qanday foydalanishi haqida tushuncha beradi. **Barbara A.V. Palmer**– aloqa strategiyalari bo'yicha ishi bilan mashhur bo'lgan Palmer abbreviaturalarni o'rganishga, ayniqsa ularning muloqotda amaliy va ijtimoiy maqsadlarda qo'llanilishiga hissa qo'shgan. **Piter Trudgill** -tilning o'zgarishi, dialektlari va til evolyutsiyasini o'rgangan ijtimoiy lingvistdir. Trudgillning ishi tilning qanday soddalashtirilgani va moslashishi, shu jumladan abbreviaturalardan foydalanishga to'xtalib o'tadi. [3]

Jahon tilshunosligida ham, o'zbek tilida ham qisqartmalar bo'yicha ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Jumladan, **D. I. Alekseev** (Belorussiya, 1958), **S.B.Berlizon** (Moskva, 1963), **R.I.Mogilevskiy** (Tbilisi, 1966), **V.V.Borisov** (Moskva, 1972), **Z. A. Aliqulov**

(Toshkent, 1976), **D. I. Alekseev** (Saratov, 1979), **M.M.Adilov** (Boku, 1984), **L. V. Vasilchenko** (Olma-Ota, 1986), **Kennon Garland** (London, 1989), **A. A. Bezrukova** (Moskva, 1999), **P.Shadiko** (Varshava, 2000), **O. G. Kosareva** (Tver, 2003), **E. P. Voloshin** (Moskva, 2005), **I. V. Varfolomeva** (Moskva, 2006), **Z. I. Sanaqulov** (Toshkent, 2020) tilshunoslikning aynan shu sohasi bo'yicha ilmiy faoliyat yuritishgan. Bugun kun sayin yangi texnika-texnologiyalar, atamalar, qisqartmalar paydo bo'layotganligi aynan abbreviaturalar yo'nalishining hali ochilmagan qirralari, o'rganilmagan jihatlari ko'pligidan dalolat beradi. Jamiyat nutqida tez-tez qo'llaniladigan va chet tillaridan o'zlashtiriladigan qisqartmalarni doimiy tarzda o'rganib borib, ilmiy tadqiqotlar olib borish tilshunoslik sohasi taraqqiyoti uchun juda muhim. Shu sababli ushbu maqolada ingliz tilidan o'zlashgan qisqartma so'zlar imlosi xususida tahlil olib borilgan.

Televideniye — bu ommaviy axborot vositalaridan biri bo'lib, uning leksik tizimi o'ziga xos xususiyatlarga ega. Ingliz va o'zbek tillarida televideniya sohasidagi abbreviaturalar va ularning so'z yasash xususiyatlari o'xshash va farq qiluvchi jihatlarni ko'rsatadi. Abbreviatura (qisqartmalar) — bu bir yoki bir nechta so'zning qisqartirilgan shakli bo'lib, ular ma'lum bir semantik ma'noga ega. Ingliz va o'zbek tillarida abbreviatura shakllari o'zaro farq qiladi, ammo ularning semantik maydoni va leksik yasalishi bir xil tamoyillarga asoslanadi. O'zbek tilida «TV» (televideniye) qisqartmasi turli leksik birikmalarda keng qo'llaniladi. Misol tariqasida **televizor** — televideniye ko'rish uchun mo'ljallangan qurilma, **televizion dastur** — televideniye orqali efirga uzatiladigan dastur, **televizion kanallar** — televideniye kanallari, ya'ni maxsus tarmoqlar, **TV-shou** — televideniye shoulari (ko'rsatuvlar), ko'pincha shu so'z ingliz tilidan olingan, **televizion yangiliklar** — televideniye orqali uzatiladigan yangiliklar dasturini keltirish mumkin. Abbreviatura so'zlarini yasashda o'zbek tilida asosan transliteratsiya va qisqartirish metodlari qo'llaniladi. Masalan, «TV» qisqartmasi ingliz tilidan kirib kelgan bo'lib, televideniye sohasida keng ishlatiladi. Shuningdek, ba'zan so'z yasashda ingliz tilidan olingan kalka usulida ham ishlatiladi (masalan, «TV-shou»). [2]

Tahlil va natijalar. Ma'lumki, abbreviaturalar tilshunoslikda muhim rol o'ynaydi, chunki ular tilning rivojlanishini tezlashtiradi, yangi ijtimoiy va madaniy tendensiyalarni aks ettiradi va texnologik rivojlanishning bir qismi sifatida tilni moslashtirishga xizmat qiladi. Abbreviaturalar tildagi semantik, sintaktik, fonetik o'zgarishlar va kommunikativ ehtiyojlarni aks ettiruvchi elementlarga aylanadi. Ular nafaqat so'z yasalishi, balki tilshunoslikning boshqa tarmoqlarida ham chuqur tahlil qilinishi mumkin. Ushbu maqolada 31 ta televideniye o'g'oid abbreviaturalar tanlab olindi va ular tuzilish, leksik va semantik jihatdan tahlil qilindi. Bu esa til elementlarining qanday yaratilishi va qanday o'zgarishi mumkinligini anglashga yordam berdi. Struktur jihatdan ularning turlari ko'p, leksik jihatdan yangi so'zlar va ma'nolar hosil qilish imkoniyatlarini berdi, semantik jihatdan esa qisqartmalar tilning o'zgaruvchan va moslashuvchan tabiatini ko'rsatdi. Dastlab, tanlangan televideniye o'g'oid abbreviaturalarni quyidagi turlarga ajratgan holda uning tuzilishini o'rgandik. Struktur jihatidan qisqartmalar quyidagi turlarga bo'linadi:

a) **Harfli qisqartmalar (Initialisms)** –bu bir nechta so'z yoki iboradan tashkil topgan qisqartma bo'lib, har bir so'zni qisqartirishda uning birinchi harflari ishlatiladi. Har bir harf alohida talaffuz qilinadi. [1]

Misollar:

CD – (*compact disc*) kompakt disk

NBS – (*National bureau of standards*) -Standartlar milliy byurosi,

SDI – (*serial digital interface*) ketma-ket raqamli interfeys

b) Akronimlar (Acronyms)- bir nechta soʻzning birinchi harflaridan tashkil topadi, ammo ular oʻzgarib yangi soʻzga aylanadi, yaʼni talaffuz bir butun soʻz sifatida amalga oshiriladi.

Misollar:

MAC – (*multiplexed analogue components*) - analog komponentlarni zichlash tizimi

MPEG – (*motion pictures experts*) -harakatlanuvchi tasvirlarga ishlov berish boʻyicha mutaxassislar guruhi

PAL – (*phase alternating line*) -fazaning satr boʻyicha oʻzgarishi

Akronimlar, oʻzining struktur jihatidan, yangi, oddiy talaffuzga ega boʻlgan soʻzlar yaratadi va ular tilning yuqori darajadagi moslashuvchanligini koʻrsatadi.

c) Qisqargan soʻzlar (clipped words) — bu soʻzlarning baʼzi qismlari (koʻpincha soʻzning bosh yoki oxirgi qismlari) olib tashlanadi. Bu usul soʻzning talaffuzini soddalashtiradi, lekin soʻzning asosiy maʼnosi saqlanadi. Bu qisqartmalar tilga moslashuvchan va oson ishlatiladigan shakllarga aylanishi mumkin.

Misollar: CATV – (*cable television*) - kabelli televideniye.

Yuqoridagi tahlillardan koʻrinadiki, abbreviaturalar soʻzlarning oʻzaro bogʻlanishini, tilning yengilligi va samaradorligini taʼminlash uchun ishlatildi. [3]

Qisqartmalarning semantik tahlili shuni koʻrsatadiki, ular koʻpincha biror maʼlumot yoki tushunchani ifodalashda aniq va toʻliq soʻzlardan koʻra samaraliroq boʻlishi mumkin. Yangi qisqartmalar paydo boʻlishi bilan eski tushunchalarning maʼnosi qayta shakllanadi. **VHS** (*video home system*) -bu qisqartma texnologik sohada qoʻllanilgan va maishiy video tizimi (video kasseta) maʼnosini ifodalagan, hozirda sohaga zamonaviy qurilmalar va raqamli jarayonlar faol kirib kelgani sabab ushbu abbreviatura kam isteʼmol qilinadigan soʻzlardan hisoblanadi. **AAC** – (*advanced audio coding*) -takomillashtirilgan tovush kodlash, **AES/EBU signal** – (*Audio Engineering Society/Eropean Broadcasting Union*) -AES/EBU signali, **AFB** – (*acoustic feedback*) - akustik teskari aloqa, **CATV** – (*cable television*) - kabelli televideniye, **CAV** – (*constant angular velocity*) - doimiy burchak tezligi, **CD** – (*compact disc*) kompakt disk, **CD-ROM** – (*compact disk read only memory*) - kompakt-disk (faqat oʻqish uchun), **CLV** – (*constant linear velocity*) - doimiy chiziqli tezlik, **DSS** – (*digital satellite system (service)*) raqamli yoʻldosh tizimi (xizmati), **DVB** – (*digital video broadcasting*) raqamli televizion eshittirish tizimi, **DVB-T** – (*digital video broadcasting – terrestrial*) yer usti raqamli video eshittirishi, **DVD** – (*digital video disc*) raqamli videodisk, **ETSI** – (*European telecommunication standards institute*) -Yevropa telekommunikatsiya standartlari institute, **ISDN** – (*integrated services digital network*) - xizmatlari integratsiyalashgan raqamli tarmoq, **ITFS** – (*instructional television fixed service*) - oʻquv televideniyesi xizmati, **MAC** – (*multiplexed analogue components*) - analog komponentlarni zichlash tizimi, **MATV** – (*master antenna television*) -jamoaviy antennaga televizion qabul, **MOSFET** – (*metal-oxide semiconductor field effect transistor*) -metall-oksid-yarimoʻtkazgich strukturasi ega maydon tranzistori, **MPEG** – (*motion pictures experts*) - harakatlanuvchi tasvirlarga ishlov berish boʻyicha mutaxassislar guruhi, **MPE-FEC** – (*multiprotocol encapsulation – forward error correction*) -koʻp protokollni inkapsulyatsiya xatolarni toʻgʻri (hisobga olgan holda) tuzatish, **NBS** – (*National bureau of standards*) - Standartlar milliy byurosi, **NTSC** – (*National Television Standards Committee*) Televizion standartlar boʻyicha milliy qoʻmita, **PAL** – (*phase alternating line*) -fazaning satr boʻyicha oʻzgarishi, **RCA** – (*Radiocorporation of America*) -Amerika radiokorporatsiyasi, **S-VHS** – (*super-*

video home system) - yuqori sifatli maishiy videotizimi, **SDI** – (*serial digital interface*) ketma-ket raqamli interfeys, **SECAM** – (*sequentiel couleur a memoire*) ranglar ketma-ketligini saqlash, **SMPTE** – (*society of motion picture and television engineers*) -kino va televideniye muhandislari jamiyati, **TVRO** – (television receive only) - faqat televizion qabul, **QAM** – (*quadrature-amplitude modulation*) kvadratura-amplitudaviy modulyatsiya kabi abbreviaturalar. [4]

Xulosa. O'zbek va ingliz tillaridagi «TV» semantik maydonidagi leksik birikmalar va abbreviatura nomlari so'z yasash xususiyatlari o'zaro o'xshashliklar va farqlarni ko'rsatadi. Har ikki tilda televideniya sohasidagi abbreviaturalarning ma'nosi umumiy bo'lishiga qaramasdan, ularning qo'llanishi va leksik qurilishi ba'zan tilga xos o'zgarishlarni yuzaga keltiradi. Bu holat til o'rganishda va kommunikatsiya jarayonlarida muhim rol o'ynaydi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Televideniyega oid ruscha-o'zbekcha izohli lug'ati. – Toshkent. 2007.
2. Aliyev D. O'zbek tilida abbreviaturalar: Yasalishi va qo'llanishi. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti, 2020.
3. Carter R. Language and the Media. – London: Routledge. 2004.
4. Halliday, M. A. K., & Hasan, R. *Cohesion in English*. London: Longman. 1976.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ S/10 (4) – 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари**” электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).